

ANBLADET

Nr 127 ISSN 0280-0993 nov 2020

Organ för
NORRTÄLJE SLÄKTFORSKARFÖRENING

Extranummer av Anbladet!

Besök på Grangärde hembygdsgård

Följ med till Grangärde hembygdsgård i Sunnansjö och ta en titt in i deras fina arkiv. Jag vill gärna slå ett slag för all kunskap man kan få som släktforskare av hembygdsrörelsen. Ovan ses en loftbod från Nitten i Grangärde socken. Den har ingått i en gammal finnbosättning i socknen där släkterna Rikkinen och Kukkoinen bodde under 1600-talet. Boden är byggd under första hälften av 1800-talet och har aldrig varit rödfärgad, en sed som aldrig slog igenom i finnmarken. Sidan 3.

Ett märkligt levnadsöde

Palle Lindkvist berättar om hur han genom idog forskning lyckades hitta Erik, som trots en svår start i livet ändå fick det bra till slut, sid. 8.

Lännaforskning i fyra generationer

Agnes Jansson i Nenninge, artikelförfattarens mormor, är utgångspunkten för Ann-Marie Alfredssons släktrönlka. Del ett av två på sid. 4-6.

Anbladet utkommer med 3 nummer per år och utges av Norrtälje Släktforskarförening.

Tidningens adress: Box 280,
761 23 Norrtälje.

Hemsida: www.norrtelje-sff.se

Webmaster: Urban Johansson
webmaster@norrtelje-sff.se

Redaktör och ansvarig utgivare:
Urban Johansson

Tidningen ingår i NSFF:s medlemsavgift, f. n. 200 kr/år.

Bankgiro: 459-5724

Manus och idéer till artiklar kan insändas till tidningen under ovanstående adress. Artiklar och citat ur tidningen får användas efter angivande av källan.

Enstaka exemplar av tidigare nummer kan köpas för 30 kr/st.

I NSFF:s styrelse ingår:

Ordf. Urban Johansson
Grovvägväg, 25, 761 93 Norrtälje
Tel: 070-692 48 36

Kassör Ann-Marie Alfredsson
Grovvägvägen 25, 761 93 Norrtälje
Tel: 070-279 51 30

Sekr. Willy Menander
Asplundsv. 18, 760 10 Bergshamra
Tel: 070-597 20 33

V. ordf. Bo Ragell
Sandgatan 19, 761 51 Norrtälje
Tel: 0730-894 498

Klubbmäst. Birgit Söderman
Malsta-Ekebyv. 82, 761 71 Norrtälje. Tel: 070-55 280 81

Ledamot Thomas Malmström
Rögårdsgatan 5, 761 30 Norrtälje
Tel: 0176-224 626

Snart dags för andra halvlek!

Du håller nu ett extranummer av medlemstidningen Anbladet i din hand. I de extraordinära förhållanden som nu råder har styrelsen fattat beslut om ge ut ytterligare ett nummer i år. Detta för att medlemmarna skall få några livstecken från oss i styrelsen.

Min förhoppning i föregående nummer om att karantänkraven från Folkhälsomyndigheten skulle öka släktforskningen och även generera fler artiklar till Anbladet, slog delvis in. I detta nummer publiceras två sådana bidrag, men det måste finnas många fler därute som ligger på intressanta artiklar, som skulle kunna platsa i vår medlemstidning. Till Jul skall ett nytt nummer produceras så sänd in era förslag, så hör jag av mig. Eftersom Anbladet numera endast innehåller 8 sidor, så är en lagom längd på era bidrag 1-2 A4-sidor.

Hösten närmar sig nu med stormsteg, tråkigt nog, så då får vi se om vi kan ta upp vår verksamhet i föreningen igen. Vi har i så fall mycket att ta igen, en del programförslag kommer vi med nödvändighet att behöva skjuta till nästa år.

Sant är i alla fall att mitt sista år som ordförande i Norrtälje Släktforskarförening inte alls blev vad jag hade förväntat mig. Programförslaget som årsmötet antog i februari innehöll många intressanta aktiviteter, som alla har fått ställas in.

Ha nu en skön eftersommar alla läsare och så håller vi tummarna för att vi snart skall kunna återses.

Urban Johansson

Bra sagt!

Att förlora en fiende är en stor förlust.

Drottning Kristina

Vänskap övergår ofta i kärlek, kärlek aldrig i vänskap.

Lord Byron

Den som håller sig väl med alla är inte vän med någon.

Drottning Kristina

Ingenting här i världen kan jämföras med en gift kvinnas tillgivenhet. Det är något som de gifta männen aldrig får smaka på.

Oscar Wilde

Grangärde hembygdsförenings arkiv

Irådande Coronatider är det många som i likhet med mig prioriterat släktforskningen. Dessutom har vi med husbilen besökt olika socknar och blivit guidade av de lokala hembygdsföreningarna till torp och gårdar där både jag och min sambo har haft ättlingar boende. Ofta får man ett helt fantastiskt bemötande och en stor beredvillighet att tillmötesgå önskemål om besöksmål och information om den aktuella socknen.

En av dessa resor gick till Grangärde socken i Dalarna. Socknen karaktäriseras av den 300-åriga bergsmanskulturen som präglade Grangärdebygden, men också av den jord- och skogsbruksverksamhet som efter bruksdöden i slutet av 1800-talet blev de dominerande näringarna. Men också den finska inflyttningen till Grangärde finnmark, inte minst bekantgjort av Dan Andersson, har påverkat socknens kulturmönster.

Hembygdsföreningens arkivarie Kristina Parmlind och Ann-Marie Alfredsson bland räkenskapsböcker från olika bruk. Under lakanen döljer sig skyltdockor iklädda Grangärde sockendräkter.

I den fantastiska hembygdsgården med ett trettio-tal byggnader i Sunnansjö, finns hembygdsföreningens arkiv. I ett trähus på området finns ett godkänt arkiv inbyggt och det fick vi oss förevisat av arkivarien Kristina Parmlind. På ett 60-tal hyllmeter rymms här en värdefull samling arkivalier och litteratur om hembygden. Bergsbruket representeras av bl. a. Olaussonska Bruksarkivet med handlingar från 1820 till 1900. Men här finns också handlingar från Ulfshytte och Sunnansjö bruksarkiv samt Norrhytte Masugns och Nya Presthyttans arkiv.

Ett par större handelsbolags arkiv ingår också i samlingarna liksom många olika arkiv från föreningar, som varit verksamma i bygden. Av mycket stort värde är också alla de gårdsarkiv med testamenten, förmynderskapshandlingar, köpe- och salubrev, bouppteckningar, auktionsprotokoll och domboksutdrag.

Arkivet är öppet på måndagar mellan 11-13, men bäst är att först ringa Kristina på telefon 070-211 57 60. Förbered gärna besöket med att gå in på www.grangardehembygdsforening.se/main/Sunnansjoarkiv.pdf. Där finns hela beståndet registrerat samt även de olika arkivförteckningarna. Ett stort tack till Kristina för hennes tillmötesgående vid vårt besök!

Urban Johansson och Ann-Marie Alfredsson

Sökbara vigselböcker på Arkiv Digital

AD har börjat digitalisera vigselböcker för åren 1800-1840. Uppgifterna publiceras i Vigda, delar av Sverige. Sedan tidigare innehöll registret över 700 000 poster. Dessa uppgifter kom från släktforskarföreningar som överlätet sina register till AD. Nu börjar AD själva digitalisera samtliga län och först ut är Gävleborg med 30118 vigslar.

Klicka på *Registersökning* i AD och vidare till *vigslar, delar av Sverige*.

Nytt från förbundet

Från 2019 års verksamhetsberättelse kan man utläsa att förbundet den 31 december hade 161 medlemsorganisationer med ca 65 400 individuella medlemmar, en minskning med ca 3 % från föregående år. Förbundets ekonomi är fortsatt god trots en förlust på 990 tkr.

Sveriges dödbok nr 8 ska bli den sista versionen i nuvarande form. Därefter kommer den att bli tillgänglig i abonemangsform via en databas som fortlöpande kommer att uppdateras.

Man förutspår en fortgående liten minskning av medlemsskap i föreningarna och kommer därför att behöva höja avgiften till förbundet med 4 kronor per medlem till 24 kr för 2021.

Av informationsbladet *Angeläget nr 1/2020* framgår också att årets Örnbergpristagare blir Ulf Berggren, Stockholm, nominerad av Genealogiska Föreningen och att till årets eldsjäl utses Mats Ahlgren, Vällingby.

Släktforskarnas årsbok 2020

Förbundets årsbok finns nu att läsa på Norrtälje stadsarkiv. 13 olika författare presenterar artiklar i vitt skilda ämnen.

Eva Johansson skriver om sjömän som rymde från sina fartyg under resor på de sju haven och hur man kan leta efter dem. Leif Gidlöf redogör för en spännande DNA-jakt på en okänd far, som också drivs till ett rimligt avslut. Ett ämne som ju nu i allra högsta grad är aktuellt för många släktforskare.

Markus Gunshaga tar upp skråarkiven, som en värdefull källa för släktforskare. Dessa arkiv är ju inte speciellt kända för oss som forskar om vår släkt. Om Skånes genom tiderna fetaste präst, skriver Ulf Lindén i artikeln Om Herr Jöns bukmått. En spännande titel, som lockar till läsning. Man får en hel del inspiration till att bredda sin egen forskning.

U.J.

Släktforska i städer

Av Bo Lindvall och Claes Westling. För dig som har stadsbor i släkten. Boken kan köpas på: www.rotterbokhandeln.se

Min släkt i Bergshamra, Mora och Grovsta byar, Länna socken

Jag har ett domboksprotokoll i renskrift daterat 1763 i min ägo, som jag har haft liggande i flera år bland mina släktforskarpapper. Domboksprotokollet handlar om ett arvskifte på 1700-talet och det handlar om släkten i Bergshamra, som jag har vetat om, men inte haft tid att forska om tidigare. Detta protokoll inspirerade mig till en fördjupad forskning om dessa anor. Denna genererade så många namn, så jag blev tvungen att upprätta en särskild antavla för att få överblick över alla släktingar. Probanden i denna är min mormor Agnes Jansson. Då jag följt stavningen av personnamn som det förekommer i källmaterialet kan variationer i namnen också förekomma i denna artikel.

AGNES JANSSON, FÖDD KARLSSON

f. 1877, Mora Länna

d. 1951, Nenninge Rådmansö

Carl Olof Olsson I:1

f. 1844, Mora Länna

d. 1929, Mora Länna

Karolina Olsdotter I:2

f. 1844, Bergshamra Länna

d. 1913, Mora Länna

Olof Olsson II:1

f. 1797, Mora Länna

d. 1872, Mora

Maja Greta Carlsdotter II:2

f. 1812, Löparö

d. 1846, Mora

Olof Olsson II:3

f. 1813, Bergshamra

d. 1889, Bergshamra

Karin Cajsa Ersdotter II:4

f. 1810, Grovsta Länna

d. 1895, Bergshamra

Olof Ersson III:1

f. 1762, Mora Länna

d. 1829, Mora

Carl Olsson III:3

f. 1784, Löparö

d. 1884, Löparö

Olof Olofsson III:5

f. 1764, Bergshamra

d. 1821, Bergshamra

Eric Ersson III:7

f. 1784, Grovsta Länna

d. 1858, Grovsta

III:2

Anna Brita Pehrsdotter

f. 1765, Landsboda

d. 1836, Mora

III:4

Anna Danielsdotter

f. 1766, Vettershaga

d. 1830 Löparö

Cajsa Ersdotter III:6

f. 1780, Grovsta

d. 1828, Bergshamra

III:8

Cajsa Andersdotter

f. 1781, Österlisa

d. 1858, Grovsta

Olof Olofsson IV:1

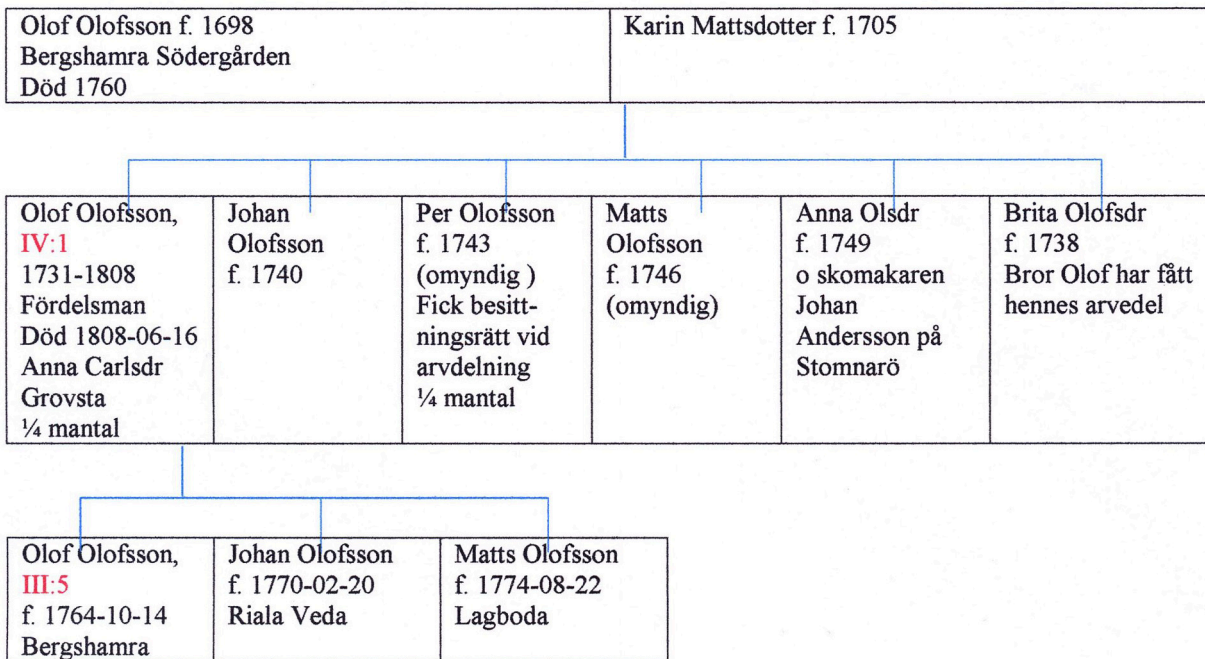
f. 1731, Bergshamra

gifte sig med

Anna Carlsdotter IV:2

f. 1741 från Grovsta

Arvsdelning enligt domboksutdrag 1763-05-05

Ur domboken 1763:

Sedan efter bonden Olof Olofssons i Bergshamra och hustru Karin Mattsdotter's timade död, deras halva hemman Södra gården där sammanstades uti arv tillfallit deras fyra söner, Olof, Johan, Per och Matts Olofssöner samt tvenne döttrar Anna och Brita Olofsdöttrar, och den äldste sonen Olof Olofsson emot sin hustrus Anna Karlsdotters arvsrätt uti ett hemman i Grovsta i skifte förvärvat sig sin syster Britas arvslott uti detta Bergshamra Södergårds hemman, så att han utom sin egen brorslott, även vore ägare av en systerdel;

så företrädde nu bemälte myndiga söner Olof och Johan Olsson samt de omyndiga Per och Matts tillika med deras förmyndare, Nämndemannen Matts Mattsson i Punsskog och bonden Johan Johansson i Bergshamra, och berättade det de om besittningen av detta halva hemman således i godo kommit överens, att äldste sonen Olof Olofsson som ägde inbytt del i hemmanet, utan lottning såsom större delägare, skulle få besitta hälften därav eller ett fjärdedels mantal mot han endera av bröderna utlöste med 650 Daler kopparmynt, men de övriga 3:ne bröderna Johan, Per och Matts vilka var för sig ej kunna bli va besuttna på den återstående ¼ delen skulle genom lottning nu genast utröna vilkendera av dem komma att besitta samma ¼ dels hemman, till vilken överenskommelse så väl som att värdet å det halva hemmanet utsattes till tretusen tvåhundra tjugofem Daler kopparmynt.

System Anna Olsdotter och hennes man skomakaren Johan Andersson i Stomnarö uti vittnens närvaro deras skriftliga bifall givit. (---)

Och så prövade Tingsrätten skäligen att tillåta och fastställa vad således anført är; och vid uppläsandet av samtliga parter erkännes,

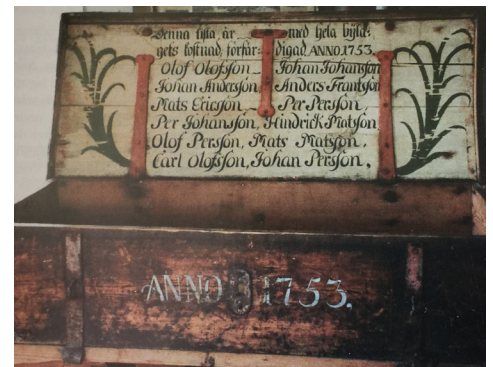
Och förekallades alltså nu bröderna Johan, Per och Matts Olofssöner; vilka uppå tillfrågan jämväl åtnöjdes med det åsatta värdet och sedan trenne lotter blivit för dem lagda, själva uttog var sin lott, därmed sonen Per Olofsson erhöill besittningslotten på det andra ett fjärdedels hemman det han skulle betala till endera av sina bröder 650 Daler och till systemen Anna Olofsdotter 325 Daler koppar-mynt och brodern Olof Olofsson till endera av sina bröder erlagga i lösen 650 Daler berörda mynt och skulle per till rättelse och säkerhet i framtiden, även detta allt till bevis genom utdrag ur Domboken meddelas.

Olof Olofsson (1731-1808) och Anna Carlsdotter (1741-1825), IV:1-2

Olof f. 1731 var son till Olof Olofsson och Karin Mattsdotter i Bergshamra. Anna Carlsdotter var dotter till Carl Jansson och Maria f. 1711 i Grovsta.

Olof och Anna gifte sig 1771 och fick barnen Olof f. 1764, Carl f. 1767, Johan f. 1770, Matts f. 1777 och Carl f. 1778. Carl f. 1767 dog 1773 i kopporna, han blev 6

år. Carl f. 1778 dog 1779 i frossfeber, han blev 1 år gammal.

Bykista från Bergshamra by. Denna kista är med hela byalagets kostnad förfärdigad anno 1753. Olof Olsson, IV:1 finns medtagen bland byalagets medlemmar.

För Olof Olsson och Anna Karlsdotter finns ett testamente från 1804 bevarat. På sommaringet 1808 för Frötuna och Länna skeppslags häradsrätt hållet i Norrtälje rådhus, lät änkan efter den nyligen avlidne fördelsmannen Olof Olsson i Bergshamra, Anna Carlsdotter till lagligt bevakande hos rätten uppvisa detta testamente.

Utdrag ur testamentet

Såsom föremål till varandras välfärd för framtiden har vi undertecknade härigenom förklara velat vår yttersta vilja vara den att när endera av oss genom döden avlider, skall icke det minsta arv av vår kvarlåtenskap tillfalla dess skyldemän och arvingar utan skall all vår egendom av vad namn den vara må, orubbad tillhöra

den efterlevande till fritt disponerande, utan det minsta intrång eller klander, vilket med våra egenhändiga underskrifter stadfästes och bekräftas, som skedde i Bergshamra den 24 september 1804. Olof Olofsson och hustru Anna Karlsdotter i Bergshamra (bomärken)

Bouppteckning 1809

Anna Karlsdotters bror Per Carlsson dog 1809 i Grovsta och i bouppteckningen kan man se att det är Östergårdshemmanet eller Tolvmansgården i Grovsta by, som Anna Karlsdotter kom ifrån.

Utdrag ur bouppteckning (ur Frötuna och Länna skpsl häradsrätt)

1809 den 19 september blev bouppteckning hållen efter ogifte bonden Per Carlsson i Grovsta som med döden bortgick den 12 i denna månad, vars arvingar voro förre skattebonden och fördelsmannen brodern Johan Carlsson och systrarna enkan hustru Anna Karlsdotter i Bergshamra samt Kajsa Karlsdotter gift med skattebonden Johan Andersson i Bergshamra och omyndiga Maria Karlsdotter, 62 år gammal.

Egendomen uppgavs av brodern och broderssonen Carl Johansson uti samma gård som bestod i följande, nämligen Fastighet

Enligt befunnet fastebrev af den 10 juni 1802 tillhörde Per Carlsson 5/28 dels mantal kronoskatte i om 17 1/7 penningland av Östergårdshemmanet i Grovsta, som i varande upptages till 333,16 riksdaler banco.

Olof Olofsson (1764-1821) och Cathrina (Karin) Ersdotter (1780-1828), III:5-6

Olof Olofsson f. 1764 var född i Bergshamra och han föräldrar var Olof Olofsson f. 1731 och Anna Karlsdotter f. 1741.

Karin Ersdotter f. 1780 var dotter till Eric Ersson i Grovsta, och hans hustru Carin Olsdotter. De bodde i Västra gården i Grovsta. Eric Ersson och Cajsa Ersdotter hade två barn. Sonen Eric som tog över gården i Grovsta och Cajsa, III:6, som gifte sig med Olof och flyttade till Bergshamra.

Karin och Olof gifte sig 1799. Hon var bara 19 år. De fick barnen Anna f. 1803, Eric f. 1808, och tvillingarna Olof, II:3 och Johan, födda 1813.

Olof, III: 5, blev 56 år gammal. Han dog av slag 1821-05-12 och Karin dog vid 47 års ålder i kräfta 1828-03-09. Tvillingarna

var 15 år och de tvingades att arrendera ut gården till ett par som kom närmast från Riala 1829. Dottern Anna flyttade till Mora och gifte sig med Pehr Andersson. Den ena tvillingsonen flyttade med dit. Eric f. 1808 dog i hetsig feber och förkylning år 1825. Han blev endast 17 år gammal.

På 1830-talet står tvillingsonen Olof som ägare till gården.

Olof Olsson (1813-1889) och Karin Ersdotter (1810-1895), II:3-4

Olof Olsson f. 1813 var son till Olof Olofsson f. 1764, III:5, i Bergshamra och hans hustru Karin Ersdotter f. 1780, III:6, från Grovsta.

Karin Ersdotter f. 1810-09-21 var dotter till Eric Ersson f. 1784, III:7, från Grovsta och Carin Andersdotter f. 1781, III:8, som var född vid Tallbacken i Lisa (Österlisa) rote.

Karins föräldrar ägde ¼ mantal nr 4 i Grovsta. På 1820-talet utökade hennes familj egendomen och ägde därefter även nr 1, ½ mantal och nr 6, ½ mantal. Gården där de bodde kallas idag för Oppgården och Uppstugan och ligger på vänster sida när man åker upp i Grovsta by. Det är de två första husen man ser när man svängt av från väg 276. Idag är det två fristående fastigheter.

Karin hade en bror Eric som var född 1814. Han tog över hemmanet i Grovsta. Han gifte sig med Anna Olsdotter i Gärdsnäs.

Som ovan sagts tog Olof f. 1813 över faderns gård, Bergshamra nr 1, Södergården. Enligt Norén kom han att kallas Jerk-Ors-Ollas (Norén sid. 45).

Olof Olsson och Karin Ersdotter fick fyra barn. Det var sonen Jan-Olof f. 1842, dottern Carolina f. 1844, I:2, sonen Erik Peter f. 1846, dottern Anna-Stina f. 1851. Jan Olof flyttade till Bergshamra nr 2, där hans hustru Anna Katarina Jansdotter f. 1846 bodde. Hennes far var Johan Olofsson f. 1813 och han ägde Bergshamra nr 2. Jan-Olof dog i lungrot 1868, 26 år gammal. Dottern Carolina, I:2, flyttade till Mora där hon gifte sig med Carl Olof Olsson, I:1, f. 1844.

Sonen Erik Peter dog 1868 också i lungrot. Dottern Anna-Stina gifte sig med Anders Jansson f. 1850 i Överby. Denna gård ligger omedelbart till vänster på vägen till Länna kyrka när man svängt av från väg 276. Hon flyttade till Överby där han ägde en mindre del i föräldragården.

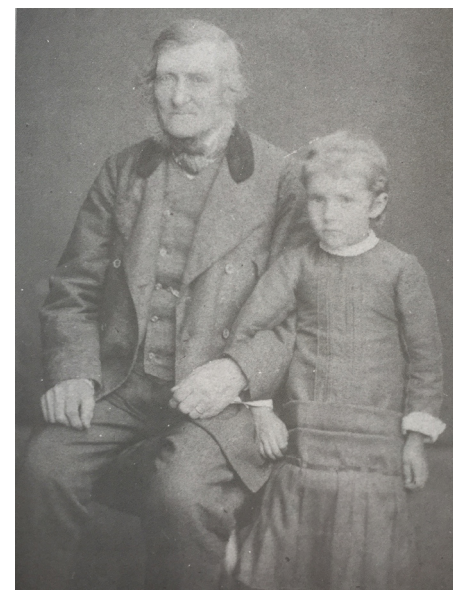
De gifte sig 1876 och flyttade tillbaka till hennes föräldrahem i Bergshamra och övertog den gården från Olof Olsson, II:3 och Karin Ersdotter, II:4.

Olof Olsson dog 1889 vid 76 års ålder 1889 i magkräfta. Carin Ersdotter dog 1895. Hon dog av kräfta viscera, 85 år gammal.

Inteckningsprotokoll 1878-05-21 (Frötuna och Länna skpsl sommaring § 87)

Vid tiden för detta protokolls upprättande var parets båda söner Jan Olof och Erik Peter avlidna. Gården skulle därför tas över av de båda döttrarna. Nedan återges huvuddragen i intecknings-protokollet i en lätt moderniserad språkdräkt.

Med begäran om inteckning lät makarna Olof Olsson och Katarina Ersdotter i Bergshamra genom nämndemannen Erik Lindstedt i Mora ingiva en avhandling så lydande: **Forts. i nästa nummer.**

Cajsa Ersdotter II:4, (1810-95) och Olof Olsson II:3, (1813-89)

Ann-Marie Alfredsson

Livsfarligt att ha mässling 1863

I Blidö socken dog 44 personer 1863. Av kyrkoböckerna framgår att 10 dog av ”slag”. Fem av dessa var endast ett par dagar gamla. Sex drunknade, det var under december månad. Några dog av ”ålderdoms bräcklighet”, men 12 av 44 dog i mässling!

Yxlan, Norröra, Söderöra och Skälbottna drabbades av enstaka fall, men i Oxhalsö by dog sex barn.

26 januari dog båtsman Ringboms tvååriga son August Wilhelm. Sedan dog Johan Erik Östermans son Anders Fredrik 5 år den 9 februari. 16 februari var det Johan Erik Södermans dotter Anna Greta 9 år som drabbades. Man kan följa smittans väg i byn, och 11 mars blev det Anders Östermans dotter Christina Augusta 5 år som fick sätta livet till, och 24 mars dog även hennes bror Johan Ferdinand 3 år. Slutligen dog Sockenskräddaren Lundqvists dotter 21 juni. Hon blev hela 14 år.

Att så många drabbades så allvarligt av en ”barnsjukdom” på 1800-talet måste bero på dels dåtidens enkla bostadsförhållanden men kanske i hög grad brist på näringsrik kost.

Numera vaccineras alla svenska barn mot mässling. I hela världen vaccineras 8 barn av 10, år 2000 dog 500 000 barn, tio år senare 100 000!

Palle Lindkvist

Koleraepidemier

Allmänt

Kolera är en vitt spridd sjukdom som förekom redan under antiken. Det är en tarmsjukdom, som yttrar sig i diarréer och kräkningar och som sprids genom en liten böjd bakterie, *Vibrio cholerae*. Sjukdomen förekommer framför allt i länder med tropiskt och subtropiskt klimat, där den sprids med vatten och livsmedel. Efter att tidigare mest ha drabbat Afrika och Asien, förekommer den sedan 1990 också i Latinamerika. Stora koleraepidemier har också drabbat Europa, så sent som på 1970-talet i Nepal.

Bakterien utsöndrar ett toxin, som påverkar tarmens celler så att utsöndringen av vätska till tarmen ökar. Utan behandling kan uttorkningen av kroppen genom de frekventa vattentunna diarréerna medföra

att kroppen torkar ut och patienten dör. Kolera behandlas genom ersättning av den förlorade vätskan med en lösning av socker och salter. Det finns även vaccin mot sjukdomen, som består av ett modifierat toxin och döda kolerabakterier.

Koleran i Sverige

Under tiden 1834 till 1873 drabbades Sverige av nio epidemier. År 1834 hade kolera härjat i Europa med tiotusentals dödsoffer som resultat. Sverige hade klarat sig genom att man infört stränga karantänsregler. Inga främmande fartyg från smittade orter fick angöra svenska hamnar utan att tillbringa en karantänperiod på 8 dagar under bevakning. Alla större städer i landet hade också planerat för kolerasjukhus och inre karantän – om sjukdomen skulle bryta ut på en viss ort skulle militär bevaka så att inte smittan spreds vidare.

Start i Göteborg

I juli 1834 blev plötsligt hamnarbetaren Anders Ryberg i Göteborg sjuk. Han fick hjälp att komma hem, men diarréer, kramper och kräkningar medförde att han snart avled, liksom hans hustru och dotter. Inom kort hade sjukdomen, kolera spridit sig till grannar, arbetskamraater och ut i Göteborgs skärgård. Myndigheterna begick nu ett stort misstag. Läkare hävdade under flera veckors tid att det inte var fråga om kolera, utan en icke-smittsam typ av ”sommarsjuka” som främst drabbade fattiga människor, som levde ett smutsigt och osunt liv. Hanterade man sjukdomen på rätt sätt så behövde den inte vara så farlig.

Sanningen kom fram

I augusti kunde man inte dölja sanningen längre. Regeringen fick lov att erkänna att även Sverige drabbats och detta skedde vid den tid sjukdomen nått Stockholm. Här blev situationen snart kaotisk. Stockholm hade växt kraftigt och särskilt på Södermalm och Norrmalm levde många fattiga människor under usla hygieniska förhållanden. De strikta regler för avspärrningar och karantän kunde inte hållas och myndigheterna som blev oroliga för att livsmedelsförsörjningen inte skulle kunna upprätthållas, lättade på reglerna och läkarna fick inrikta sig på att behandla sjukdomen med de enkla behandlingar som stod till buds.

Orsaken till smittan

Då man inte kände till smitta genom bakterier höll myndigheterna fast vid att smittan spreds genom dålig och skämd lukt, så kallas ”miasma”. Därför beordrades städning och rökning av gator och

vädning av rum där sjuka avlidit. Denna tanke är urgammal och har bl. a. yttrat sig så att man försökte anlägga städer där det fanns god genomströmning av luft så att ”miasman” skulle vädras bort. Att ordinera åderlåtning och kräkmedel till patienterna fick dessutom helt motsatt effekt, eftersom uttorkning var den direkta dödsorsaken.

I slutet av november 1834, efter bara några månader, beräknades att 12 500 svenskar hade avlidit av kolera, men antalet var sannolikt mycket större. Under de följande årtiondena återkom sjukdomen flera gånger och drabbade olika områden olika hårt. Vissa delar av landet kunde helt undgå smittan medan andra drabbades mycket svårt.

Hjälp på väg

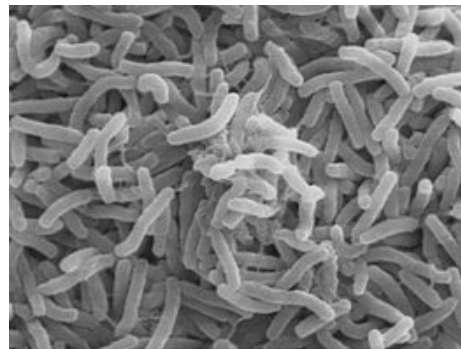
När London år 1854 drabbades av en svår epidemi, kunde läkaren John Snow genom smittspårning visa att nästan alla sjukdomsfall var centrerade till en viss vattenspump i staden. Snow förstod att de som tog vatten därifrån fick smittan genom något osynligt ämne i vattnet. Han lyckades övertyga de lokala myndigheterna om detta och fick dem att stänga pumpen. Därmed upphörde smittspridningen i detta område nästan omedelbart.

Det skulle dock dröja flera år innan Snows tankar fick fäste bland övriga läkare. Genom kemister som Louis Pasteur slog tanken rot hos alltfler läkare och kemister att sjukdomar kunde spridas genom osynliga mikroorganismer. Deras arbete ledde så småningom till att kolerabakterien kunde isoleras och identifieras. Därmed kunde också en effektiv vård sättas in mot denna förödande sjukdom.

Urban Johansson

Källor

Nationalencyklopedin
Släkthistoria nr 8/2020, sid. 16-23, artikel av Magnus Västerbro

Kolerabakterier sedda genom ett svepelektronmikroskop. Bilden från Wikipedia, artikel Kolera.

Mölledrängen - ett levnadsöde

Min far gifte om sig på gamla dar med en änka. Hon hade en son som blev min storebror. Det är länge sedan nu, och då var det inte så vanligt att få en storebror som nu med plastpappor och allt vad det heter.

"Du som släktforskar, kan du hitta min morbror", sa min styvbror en dag. Hans mormor, mor och mostrar hade aldrig velat tala om morbrodern. Men hört att han hade velat ha kontakt med sina släktingar som nu bodde i Danmark, och att han bodde i Mölle på Kullen. Jag satte i gång att leta efter äldreboenden där, för han var född någon gång på 10-talet. Men jag hittade inte några sådana. Då kollade jag skivan Sveriges befolkning 1970, jag hoppades att han levde då. Jo då det fanns 276 i Sverige med hans namn, men i Skåne, ja bara 37. Då var det bara att gå igenom dem. Jo det fanns två födda i Landskrona. Det skulle ju stämma med den här familjen. Den ene bodde på Kullamöllan (!) i Lövestad. Där har vi honom sa jag till min son som sa, *"men där bor ju Lennart Nilsson, som vi har varit på nyckelharpskurs med i Rimbo. Ring till honom och fråga om han kände Erik Lindahl"*. Man måste ju ta till alla hjälpmedel när det strular. Lennart Nilsson svarade *"Ja, Mölledrängen, men han va' lite bakom, jo honom har jag träffat"*. Av Sveriges dödbok fick jag klart att han dog 1990 i Lövestad.

Lennart hade en god vän som kände till att hustrun till ägaren av Kullamöllan hade haft en syster som varit anställd på ett barnhem i Lund. Hon hade tyckt att en stackars pojke där borde få ett fosterhem. Och föreslog att det barnlösa paret på kvarnen skulle ta hand honom.

Nu började jag reda ut min styvbrors släkt och fann att de kom från trakterna strax utanför Lund. Fadern Johan som kallade sig Lindahl bodde med sin mor i Gårdstunga där han går i skola. Som vuxen är han stamanställd i två år vid Skånska Husarregementet och flyttar i november 1901 till Östra Strö där han tjänar dräng. Vid den tiden bodde i Östra Strö en flicka som hette Anna Maria Persson. 1907 gifte sig de två i Östra Strö kyrka och flyttar till kvarteret Fröjdenborg i Landskrona. Här föds systrarna Eva 1902, Hertha 1908, och Iris 1910 och *"den försvundne morbrorn"* Erik 1912.

Efter att pappa Johan med familj år 1913

flyttar till kvarteret Tranan skriver man i en notering i kyrkoboken om honom: *"I Amerika"*. Inget datum är angivet men det är troligen skrivet 1915. Han kommer sedan inte att återvända till Sverige.

1916 dör moderns far, och samma år splittras resten av familjen. Dottern Hertha flyttar med modern till Helsingborg. Eva och Iris flyttar till släktingar i Östra Strö och Erik som fosterson till Åstorp. I Helsingborg träffar modern Albert Jönsson från Ottarp och får med honom dottern Thyra 1918, som hon väljer att föda i Köpenhamn. I början av 20-talet bor hela familjen utom Erik i Köpenhamn. Efter att äktenskapet med Johan upplöstes gifte hon sig med Albert 1925.

För Erik var starten i livet inte så bra. Redan efter tre månader kommer han tillbaka till Landskrona då han anses *"vara omöjlig"*. Nu hamnar han i Fattighuset och det blir storasyster Evas roll (då 14 år) att lämna honom där. Det måste ha varit svårt för pojken att bli placerad där. Här bor han i sju år tills man anser att han ska sättas i skola.

Då han inte kan sättas i en normalskola börjar hans skolgång vid Møllevångshemmet i Lund. (Namnet var tidigare Malmöhus Läns Sinnesslöanstalt.) I ett protokoll har man vid inskrivningen skrivit: *"Talet är mycket dåligt, men man tror att han skall kunna förbättras i detta avseende. Han tycks ha rätt god uppfattning och visar även prov på uppmärksamhet. Han leker gärna med de andra barnen och hjälper dem även vid behov med ett och annat. Visade sig första dagen besynnerligt egen-sinnig, men har redan varit godmodig och medgörlig....Då Erik inget hem har är det fattigvården i Landskrona som sedan hans tredje år tagit hand om honom, och det är den som står för avgiften här. Erik har aldrig erhållit någon undervisning"*.

De första åren har han svårt att anpassa sig till skolan, men efter några år kan man läsa: *"Det går stadigt framåt. Talet som varit nästan obegripligt är nu mycket tydligare varför han kan göra sig förstådd bättre och bättre. Duglig i allt praktiskt arbete. Är träslöjdare och sköter sig bra. Mycket arbetsam och driver sej själv i arbetet. Förståndet vaknar mer och mer. I allmänhet uppför han sig väl. På grund af ett ganska häftigt lynne kommer han dock ofta i krakel med sina kamrater. Har dock stillat sig under årens lopp."*

Erik konfirmeras 1928 och 1 januari 1930 är det meningen att han ska överflyttas till Arbetshemmet för Män vid Møllevångshemmet. Men från 19 mars 1929 blir han *"utackorderad i kontrollerad familjevård"* Det är då han kommer till kvarnägaren Anders Nilson och hans hustru på Kullamöllan i Lövestad. Där lever han hela sitt vuxna liv och dör 1990 i Lövestad. Erik har haft ett bra liv där. Hade svårt att prata men var duktig på många sätt. Han var t ex mycket stolt över att vara den enda som kunde starta råoljemotorn som drog kvarnen när det var vindstilla. Han var intresserad av fotografering och kunde per cykel ta sig omkring i Skåne. Vid kvarnen skötte han djuren i den tillhörande lantgården.

Vid ett besök på ålderdomshemmet där han bodde de sista åren framkom det att han hade frågat en präst om han kunde få hjälp med att få kontakt med sina syskon i Danmark. Det hade han fått och julhälsningar hade växlats några gånger. Detta nämnde systrarna aldrig för min styvbror. Mamman hade tagit löfte av sina döttrar att aldrig nämna något om brodern.

Erik Lindahl fick aldrig träffa sina syskon, sedan han lämnades i Fattighuset. Men det är skönt att veta att han trots en svår start i livet fick det bra till slut.

Palle Lindkvist

Nr 354

2. Intagen i: skolavdelningen den 12.1.1922

1. Född den 19.12.1912 i Landskrona församling, Malmöhus län.

3. Fullständigt namn: Erik Wilhelm Lindahl

4. Föräldrarnas namn, yrke, födelseår: Om föräldrarna vet man mycket lite. Fadern är endast ett år rest till Amerika och modern är värd på obekant ort

5. Född äktenskapet. Föräldrarna gifte år

6. Föräldrarnas hemvist: i församling, län. Postadress: obekant

Journal från Møllevångshemmet i Lund, tidigare Malmöhus läns Sinnesslöanstalt, där Erik inskrevs när han skulle börja i skolan. I denna journal kan man följa hur Erik utvecklades i positiv riktning.

**Tag hand om er och håll ut.
Bättre tider randas till slut!**